

Актуальні аспекти військового та військово-технічного співробітництва України і Північноатлантичного Альянсу у світлі реалізації Україною позаблокового статусу та схвалення нової Стратегічної концепції НАТО

(Доповідь головного консультанта НІСД О.Александрова на «круглому столі» «Україна-НАТО: Нові умови та реалії співробітництва»)

Шановні учасники «круглого столу»!

Розпочати свій виступ я хотів би коротким спогадом про участь у розвитку співробітництва України та НАТО під час моєї роботи в українському посольстві в одній із країн – т.зв. «старих» членів Альянсу у період 2005-2009 рр. Як пам'ятаєте – на цей час припадав пік реалізації євроатлантичних устремлінь України. Діяльність на цьому напрямі дійсно була дуже активною: посольство виконувало велику кількість завдань, пов'язаних, головним чином, з переконанням представників органів державної влади країни акредитації щодо доцільності надання нашій країні ПДЧ. На виконання відповідного доручення дипустанова на щотижневій основі готувала та направляла в Київ звіт про роботу у сфері євроатлантичної інтеграції, а в той же час аташе з питань оборони бідкався про необхідність в черговий раз повідомляти партнерам про скасування двосторонніх та багатосторонніх заходів, заздалегідь запланованих у рамках програми співробітництва України з Альянсом. І це відбувалося не стільки через економічні, скільки через політичні причини, що виникали внаслідок непримиренного протистояння влади та опозиції з питання розвитку відносин нашої держави з НАТО.

Виникла парадоксальна ситуація - реалізація керівництвом держави жорсткого курсу на євроатлантичну інтеграцію супроводжувалося суттєвим гальмуванням практичного співробітництва між конкретними суб'єктами України та країн-членів Альянсу.

З того часу багато що змінилося.

Прийняття Закону «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», яким по суті Україною було проголошено позаблоковий статус, перевело

відносини Україна-НАТО з політичної у практичну площину - на рівень розвитку конструктивного партнерства.

Як уже наголошувалося попередніми промовцями, вибір, зроблений Україною, зняв з порядку денного питання з ким Україна – із Заходом, чи Сходом, з НАТО, чи ОДКБ та ***відкрив нові можливості реалізації потенціалу нашої держави бути рівноправним учасником міжнародного співробітництва у питаннях стабільності та безпеки.***

Таку позицію поділяють як значна частина українського суспільства, так і українські партнери в НАТО. Про це свідчать перетворення, які реалізуються сьогодні Альянсом в контексті рішень Лісабонського саміту 2010 р., у першу чергу, щодо схвалення нової Стратегічної концепції Альянсу. Одним з найважливіших елементів цього документа є готовність НАТО здійснювати внесок у процес ***забезпечення безпеки, ґрунтуючись на розвитку співробітництва.*** Стверджується, що, ***участь у системі безпеки на цьому принципі вимагатиме всеохоплюючого підходу, як щодо майбутніх місій, так і у більш широкому сенсі планувальних структур НАТО.***

Партнерство з країнами, що не належать до Північноатлантичного блоку було названо генсекретарем НАТО Андерсом Фог Расмуссеном на IV Євроатлантичному форуму безпеки у Варшаві у березні ц.р. серед трьох пріоритетів розвитку НАТО разом з посиленням обороноздатності Альянсу та співпрацею з Європейським Союзом.

Напевне я повторюся, констатуючи, що ***прийняте Україною рішення про позаблоковий статус не тільки не зменшило рівень співробітництва з НАТО, а й сприяло його інтенсифікації.***

Свідченням цього стало прийняття Президентом України рішення про запровадження нової системи внутрішньодержавної координації співробітництва з Альянсом. Відповідно до нього, утворено спеціальну Комісію з питань партнерства України з НАТО, призначено національних

координаторів та членів цієї інституції. Комісія стала провідним координуючим органом в міжвідомчій системі співробітництва з НАТО.

12 травня ц.р. Верховною Радою затверджено рішення про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України в 2011 році для участі в багатонаціональних військових навчаннях. У квітні Президентом України підписано Указ «Про участь Збройних Сил України у багатонаціональних військових формуваннях високої готовності», яким визнано доцільність участі ЗС України у діяльності Сил реагування НАТО. Також зазначено, що до 2014 року Україна планує завершити процедури входження до спільної українсько-польсько-литовської бригади для участі в миротворчих операціях. Нарешті, Президентом України затверджено Річну національну програму співробітництва України з НАТО на 2011 р. Генеральний директор Міжнародного військового штабу в штаб-квартирі НАТО генерал-лейтенант Юрген Борнеман, який у травні ц.р. здійснив візит в Україну, привітав підписання цього документа і заявив, що НАТО «...тепер зосередить увагу на його імплементації¹».

Сьогодні, як і раніше, консультації та співробітництво між Україною й НАТО охоплюють широкий спектр питань. Цілком зрозуміло, що ***головні напрями співробітництва між нашою державою і Альянсом зосереджені у військовій сфері та сфері військово-технічного співробітництва.***

Аналіз історії двосторонніх українсько-натівських стосунків та особливості розвитку ситуації у сфері міжнародної безпеки свідчить, що найголовнішими напрямками практичного співробітництва нашої держави з Альянсом залишатимуться такі.

1. Участь України в місіях НАТО.

Україна є єдиною країною-партнером, яка бере участь у всіх основних поточних миротворчих місіях під проводом НАТО. Українські миротворці виконують завдання в складі Міжнародних сил безпеки в Косово, Тренувальної місії НАТО в Іраку, Міжнародних сил сприяння безпеці в

¹ «НАТО — Україна: історія успіху», газета «День», № 83, 18 травня 2011 р.

Афганістані. Наша держава є учасницею антитерористичної операції НАТО «Активні зусилля». Як вже згадувалося, Україна оголосила про свої плани стати першою з країн-партнерів, що братиме участь в Силах реагування НАТО.

Подальший розвиток цієї важливої співпраці вимагає більш якісного оборонного планування, кращої взаємосумісності між збройними силами України та країн-членів Альянсу.

2. Співробітництво у військовій сфері та реформуванні сектору безпеки і оборони.

Україна бере участь у дво- та багатосторонніх навчаннях з країнами-членами НАТО. Натівські фахівці спільно з українськими колегами здійснюють заходи щодо оборонного планування і досягнення взаємосумісності ЗСУ зі збройними силами країн-членів НАТО. Перспективним залишаються реалізація спільного українсько-російського контракту з НАТО щодо перевезення вантажів в рамках програми SALIS.

Максимально має бути використано потенціал Спільних робочих груп Україна-НАТО високого рівня (СРГ ВР) з питань воєнної реформи та з питань оборонно-технічного співробітництва. *До речі, на останньому засіданні СРГ ВР з питань воєнної реформи, яке відбулося 24 травня 2011 р., представників Альянсу було поінформовано про стан розробки нової редакції Стратегії національної безпеки України; попередні результати Стратегічного оборонного огляду та напрями подальшого реформування оборонної сфери.*

У центрі уваги залишатиметься також програма Трастового фонду НАТО/ПЗМ з утилізації надлишкових запасів боєприпасів, легких озброєнь і стрілецької зброї та переносних зенітно-ракетних комплексів в Україні, а також програми НАТО щодо соціальної адаптації військовослужбовців, звільнених у запас, у т.ч. внаслідок реформування ЗСУ.

Активізуватиметься співробітництво щодо обміну даними про повітряну обстановку між відповідними командними пунктами ВПС України та суміжних країн-членів НАТО.

3. Співробітництво у військово-технічній галузі.

Найбільш резонансним напрямом цього співробітництва може бути отримання Україною шансу на технічну участь у проекті реалізації європейської системи протиракетної оборони за тристоронньою схемою (США-НАТО-Росія), якщо, звичайно, буде досягнуто політичної згоди усіх зацікавлених сторін. Зокрема при формуванні євроПРО Україна може запропонувати своїм натівським партнерам співпрацю у створенні радіолокаційних засобів, протиракет, математичних моделей оцінки стану ПРО.

Торкаючись цієї теми, вже згаданий Генеральний директор Міжнародного військового штабу в штаб-квартирі НАТО Ю.Борнеман, відзначив таке: «...ми розглядаємо можливості для консультацій, координації та співробітництва, що базуються на взаємних інтересах. Ми знаємо і вітаємо те, що Україна приділяє велику увагу цій темі, і ми вже почали перші дискусії з нашими українськими друзями, щоб забезпечити транспарентність (цього процесу)».

Достатньо сенсаційно виглядає інформація про те, що натівські комплектуючі повинні скласти істотну частину (близько 38 %) в пріоритетному для збройних сил України проекті корабля класу «Корвет», церемонія закладання якого відбулася у Миколаєві минулого місяця. Слід зазначити, що Дослідно-проектний центр кораблебудування, який виграв конкурс на будівництво цих кораблів для ВМС України, уважно вивчив можливості придбання цих комплектуючих у російських та натівських постачальників. Вибір було зроблено на користь останніх за критеріями якість/надійність/ціна.

Не можу не згадати минулорічну пропозицію, американського аерокосмічного концерну «US Aerospace Inc.» щодо стратегічної співпраці з

компанією «Антонов» стосовно поставок ВПС США повітряних заправників. І хоча ця обладка не була реалізована з певних технічних причин, які мають не український характер, той факт, що це принаймні взагалі відбулося, доводить, що потенціал українського ОПК є затребуваним навіть у високорозвинутих країнах світу.

І хоча інші напрямки не є предметом сьогоднішнього обговорення, не можу хоча б не назвати їх.

4. Співробітництво в подоланні загроз невоєнного характеру (діяльність Робочої підгрупи Україна–НАТО з питань кібернетичного захисту, співпраця у сферах боротьби з відмиванням «брудних» коштів, контрабандою наркотиків, зброї та незаконним переміщенням людей).

5. Співробітництво в сферах науки та захисту довкілля (участь України в програмі НАТО «Наука заради миру та безпеки», реалізація проекту «Очищення авіабази в м.Прилуки»; освоєння гранту НАТО для Української науково-освітньої телекомунікаційної мережі «УРАН», «Моніторинг та передбачення ризиків паводків річки Прип'ять» тощо).

Незважаючи на доволі активне співробітництво України з Північноатлантичним альянсом, на сьогоднішньому етапі існує **низка об'єктивних факторів, які стримують цей процес.** Найвагомішими з них є такі.

1. Проведення в Україні адміністративної реформи.

Різде зменшення співробітників Кабінету Міністрів України та скорочення кількості центральних органів виконавчої влади створює певні організаційні перешкоди у реалізації заходів у рамках співробітництва з Альянсом. Це, зокрема, стало головною причиною затримки до лютого ц.р. ухвалення Кабінетом міністрів програми співробітництва «Україна-НАТО» на 2011 р.

І якщо оборонне відомство поки що не заторкнули суттєві реформи центрального апарату (хоча, вже оголошено про 30-відсоткове його скорочення), то сфера ОПК та ВТС зазнала суттєвих перетворень, які ще до

кінця не завершилися (створення Укроборонпрому, зміна завдань та функцій Укрспецекспорту).

2. Низька ефективність координації діяльності українських міністерств щодо співробітництва з НАТО.

Цей фактор традиційно здійснював негативний вплив на реалізацію планів співробітництва України з Альянсом. Цій тенденції був покликаний покласти край Указ Президента України «Про забезпечення продовження конструктивного партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору», спрямований на створення системи координації співробітництва України з НАТО. Однак, за оцінками експертів, реалізувати таку мету поки що повною мірою не вдається.

3. Розбудова Україною співробітництва з альтернативними військово-політичних союзами за рахунок розвитку стосунків з НАТО.

Останнім часом ми буди свідками закликів окремих українських політиків щодо необхідності суттєвого посилення співробітництва України з ОДКБ. Висловлювалися, зокрема, припущення, що Україні слід увійти в єдину систему протиповітряної оборони цього союзу. На думку ж директора Інституту ОДКБ в Україні Олега Бондаренка, Україна, посилюючи співробітництво з НАТО на тлі заяв про нейтралітет, «демонструє дисбаланс у міжнародних військових відносинах»².

У відповідь на ці заяви більшість українських експертів вважають, що ***Києву немає необхідності вирівнювати згаданий «дисбаланс» за рахунок посилення військової співпраці на пострадянському просторі.*** Вони погоджуються з тезою щодо доцільності співробітництва з ОДКБ в обсягах, які справді вигідні Україні, однак воно не має наносити шкоду розвитку відносин з НАТО.

У цьому контексті необхідно зважати на цивілізаційні відмінності між натовськими і російськими військовими технологіями та враховувати, що

² «Україна заінтересована в укрєпленні партнерства с НАТО», «Голос Америки», 25 грудня 2010 р. <http://www.voanews.com/russian/news/Ukraine-NATO-2010-12-25-112450024.html>

вибір співробітництва НАТО як пріоритетного, а також поступовий перехід збройних сил на стандарти Альянсу – це зразок, на який орієнтується не тільки України, але й РФ. Свіжий приклад – скорочення Росією участі в спільних з ВМСУ навчаннях «Фарватер миру-2011» через відбуття кораблів ЧФ на маневри з НАТО «Боулд монарх».

Враховуючи викладене, *існує потреба проведення глибокої роз'яснювальної роботи щодо корисності та доцільності активізації співробітництва України з НАТО*, у тому числі шляхом організації конференцій, «круглих столів», публічних виступів урядовців, впливових політиків та експертів тощо.